

PJESMA KRIŽU I LJUBAVI

PAUL CLAUDEL, L'ANNONCE FAITE À MARIE

Paul Claudel je bez sumnje najjači pjesnik i dramaturg novije francuske literature. On je veliki Francuz, vrstan diplomata, divan čovjek i vjernik. Ujedno ponosan i skroman. Sva su mu djela prožeta dubokom vjerom, mistikom i optimizmom koji je postao pojam u današnjem katolicizmu. Njegova djela nikoga ne ostavljaju hladna, on snažno uzdiže i oduševljava otkrivajući začudujuće vidike. Mnogo njegovih drama je adaptirano i mnogo puta davano u prvim kazališnim kućama a među najpoznatija spada i L'Annonce faite à Marie. Prvo ime te drame bilo je La jeune fille Violaine.

Radnja se događa u prvoj polovini XV st. Lica, puna ljepote i milosti, svjedoci su jeseni srednjeg vijeka. Njima je Bog uvijek prisutan i na poljima koja obrađuju i u katedralama koje grade, i uvijek su to bića potpuno ljudska i potpuno produhovljena. Violaine, čedno mistično biće koje se odriče zemaljske ljubavi te izgara kao žrtva za spas svijeta, njezin otac Anne Vercors, pobožni patrijarha koji ostavlja sve svoje da hodočasti na Isusov grob, Pierre de Craon, graditelj katedrala koje ostaju trajna himna Božje slave na zemlji, i njihov kontrast tjelesna i okrutna Mara, Violenina sestra, u borbi za zemaljsku sreću, svi kao da su uzeti sa vitraža i sa kamene pjesme u Chartresu i oživljeni pred nama kao svjedoci jedne davne epohe. Pokušat ćemo ih predstaviti kroz kratki sadržaj drame.

PROLOG

U Camberonu, u velikoj gospodarskoj kući živi pobožni Anne Vercors sa svojom ženom i dvije kćeri, Violainom i Marom. Uz kuću je samostan koludrica Monsanvierge, a obitelj se za njih potpuno brine. Tu je prije radio i zidar Pierre de Craon. On je želio za sebe predobiti Violainu, a kad to nije uspio pokušao je i grubo. Zato ga više nema u Camberon. Ovamo svrati samo kada umre koja koludrica. Tako je opet svratio u Camberon, i u rano jutro u dvorištu razgovara s Violainom. Otkriva joj svoju tešku bol, ranu od gube. Zato je veoma nesretan. Za sada je to poznato samo biskupu koji mu je dozvolio da i dalje radi na gradnji crkve sv. Justitije. Gospođe iz Reimsa i okolice darivaju prstenje i nakit za gradnju. I Violaine mu daje prsten što joj ga je darovao njezin zaručnik Jacques Hury. U svojoj velikoj sreći veoma žali nesretnog Pierra, hrabri ga da ustraje »i ako se treba žrtvovati neka to bude kao uskrсна svijeća na zlatnom kandelabru pred svima na slavu cijele Crkve.«

Čuje se angelus sa zvonika Monsanvierge. Oni zajedno mole. »Zbogom, Violaino, nećemo se više vidjeti. Idem graditi crkvu koja će biti moja jedina žena istrgnuta iz mog boka u bolnom snu kao neka Eva iz kamena...« Violaine iskreno žali mladog čovjeka kome su sile na izmaku i da ga ohrabri na rastanku ga u lice nevino poljubi. U taj čas je naišla njezina sestra Mara i vidjela taj prizor.

I ČIN

Stari Anne Vercors ima samo još jednu želju, da pode na hodočašće u sv. Zemlju na grob Spasiteljev. Zato bi htio ostaviti kuću u sigurnoj muškoj ruci a to je Violainin zaručnik Jacques Hury. Majka bi htjela Violainu udati za Pierra de Craona a Maru za Jacquesa, ali svi moraju poštivati volju očevu. Mara je bijesna i kaže majci da će se objesiti ako se ne uđa za Jacquesa. Violainu je kod majke oklevetala da je pokvarena ljubavnica Pierra de Craona, vidjela ih je kako se ljube... Odlazak je očev svih ražalostio. On Jacquesu ostavlja Camberon, Monsavierge i Violainu, pozdravlja se sa svima i odlazi.

II ČIN

Mara pod svaku cijenu želi Jacquesa za sebe. Ponovno mu priča kako je vidjela Violainu s gubavcem Pierrom de Craon.

Jednog dana Jacquesu dođe Violaine obučena u svadbenu haljinu. To je zlatna dijakonska dalmatika s crvenim i plavim cvjetovima i na glavi dijadem. Jacques je sav iznenađen i zadivljen. »Ovo sam obukla za tebe... To je odijelo koludrica Monsanvierge, onih koje su žrtve, a ovo odijelo imaju pravo obući žene u Camberonu dva puta u životu: na dan vjenčanja i na smrti.« Jakov je očaran svojom Violainom, svojom kraljicom, čistim ljljanom. Violaini su draga ta priznanja, ona ih izaziva, potrebna su joj.

»Dakle, ovo je dan našeg vjenčanja?«

»Ali, Jacques, moj miraz nije kao drugih žena, nego sveto brdo Monsanvierge koje gori kao žrtvenik pred Bogom dan i noć... a svjedok vjenčanja je samo Bog svemogućí...«

Jacques ne shvaća što Violaine govori.

»Zar nijesam do sada bila lijepa? A što možeš tražiti od jednog cvijeta nego da bude lijep i da jedan čas miriše, a zatim je kraj. Cvijet malo traje, ali radost koju za čas nosi ne spada u stvari koje imaju početak i svršetak... Zar nijesam lijepa?... Ima li na meni nešto što nije lijepo ili što pobuđuje sumnju u mene?... Uzmi samo moju dušu. Zašto hoćeš da vjenčaš ono što pripada samo Bogu?... Na meni je Božja ruka i ti me ne možeš oteti. Jacques, mi nećemo biti muž i žena na ovom svijetu...«

»Violaino, što to čudno govoriš, tako ljupko a tako gorko? Violaino, tako lijepa, ta haljina me straši... To je duh Monsanviergea... Ja te ljubim, moj anđele, moja kraljice...«

»Moram, dakle, da ti otkrijem strašnu tajnu. Reci mi još jednom da me ljubiš...«

Violaine nožem raspoređuje svoju haljinu i na boku pokaže ranu gube. Jacques užasnut ustukne. »Violaino, nisam se, dakle, prevario... Da li je gnjusnija guba duše ili tijela?«

— »Ja znam samo za gubu tijela.«

— »A drugu ne poznaš, prokletnice, besramna prokletnice, davolska u duši i u tijelu.«

— »Zar je to tvoja velika ljubav prema meni?«

— »Odlazi, odlazi daleko od mene. Poljubila si onu gubavu svinju Pierra de Craona. Mara mi je sve pričala.«

— »To je istina.«

— »I ne niječeš da te je imao, da si bila njegova... Reci da nije istina, draga Violaino, jer to je odveć okrutno. Reci molim te...«

— »Skidam ove haljine, napuštam ovu kuću, pokazat ću se svećeniku i otići ću još danas u mjesto za gubavce. Za koji mjesec ću potpuno pocrnjeti. Više se nećemo vidjeti...«

Jacques želi izbjeći skandal, zato će reći majci da Violaine mora poći njegovoj majci u Braine. Majci je ipak čudno kad vidi Violaine u crnoj haljini... Nije dozvolila majci niti da je zagrlji na odlasku jer da se tako zavjetovala. — »Ne budi žalosna, majko. Zar bih ja mogla posumnjati u tvoju ljubav, ili u ljubav Mare ili mog zaručnika Jacquesa. Ovo nije čas za plač, ta ja sam mlada i lijepa i svi me volite. Ah, draga majko, kako je život lijep i kako sam sretna!«

— »Više me nećeš vidjeti. A kad te ne smijem zagrliti, daj da te barem blagoslovim...«

— »Da, majko! — Maro, darivam ti moje haljine i sve moje. Ne boj se, ti znaš da nisam ništa dirala, nisam ulazila u sobu... Ah, ah, moja svadbena haljina, kako je bila lijepa!...«

III ČIN

U kraju Chevoche, 7 godina kasnije, radnici spremaju put kralju za Reims. »Ovo je dan kad je naš kralj Klovis bio kršten, kad je kralj Karlo bio pomazan, kad će s kraljem proći na ponoćku naša Pucelle (Jeanne d'Arc) od Boga poslana da spasi Francusku... Ususret će im izići nadbiskup s 300 svećenika. Kralj će sjašiti s konja i sjesti na osla kao naš Gospodin«. — Razgovara se o gradnji crkve sv. Justitije, o njenom graditelju Pierru de Craon... Neki kažu da je gubav, ali jedan njegov majstor to odlučno nijeće.

K njima se približi Mara noseći zamotano dijete i pita za gubavku koja tu živi. Iz daljine se čuju udarci zvečke. To Violaine dolazi da uprosi malo kruha. Radnici joj dobace jedan komad, a ona se povuče u svoju špilju. Mara je slijedi.

— »Tko je ovdje, tko se ne boji mog kužnog daha?«

— »Ja sam, tvoja sestra Mara.«

— »O, draga sestro... glas ti je postao kao u naše majke.«

— »Majka je umrla... Otac se nije još vratio... Jakov i ja smo veoma dobro. Izgradili smo Camberon, ti ga ne bi prepoznala... a nas dvoje sretni!«

— »Neka je hvaljen Bog!«

— »Violaino, zar ne vidiš što ja držim u naručju? Digni koprenu.«

— »Ispod ove je jedna druga koprena... ja nemam više moje oči. U meni je samo duša živa. Ali moj Bog je uvijek sa mnom kao i sa svima koji trpe.«

Mara ironično: »Lako ti se posvetiti kad si gubava, ta moraš se Bogu obratiti kad ti ništa drugo ne preostaje. Da li još misliš na moga Jacquesa?... Bog te okrutno kaznio a Pierre, čija si bila, zaboravio te...«

— »Ja sam Pierra samo poljubila kao što malo djevojčice ljubi jedno bijedno dijete... Ljubav stvara trpljenje, a trpljenje stvara ljubav. Ali ja poznam i radost i već osam godina moje srce pliva u sreći. Moje gube neće nestati dok bude imala što izjedati, a moja ljubav se neće ugaziti dok i jednoj duši bude trebalo okrepe.«

— »Ali čemu jedna slijepa gubavka koja nikome ne može dati ni svijetla ni topline?«

— »Kad bi ti samo jednu noć provela u mojoj koži ti ne bi govorila da ova vatra nema topline. Muškarac može biti svećenik, a ženi nije zabranjeno da bude žrtva. Mnogi su bez oca, ne znaju gdje je papa, ni gdje je kralj... eto za to moje tijelo izgara za čitavo kršćanstvo... Maro, ti si me vidjela kako ljubim gubavca. Časa patnje je duboka i tko joj jednom primakne usne ne usteže ih više tako lako...«

— »Sestro, uzmi onda i moju bol; ja sam bijedna nesretnica i moja je patnja veća od tvoje. Moje drago dijete je mrtvo... Evo ti gal (Spusti dijete Violaini u krilo). Ja sam nesretna, nemam mira. Ovo mlijeko što žeže moje prsi, viče k Bogu kao krv Abelova... Kao da je u meni petnaestero djece koje iz mene treba izvaditi, kao da imam petnaest duša koje iz moje treba iščupati... Ta tako draga djeca, ta mala usta kako su okrutna kad iznutra izjedaju...«

Violaine, znaš li ti što je jedna prokleta duša, svojevrijedno prokleta zauvijek?... U meni je davao koji mi neprestano šapće... Smiluj mi se, oživi mi moje dijete?«

— »Zar ja mogu uskrisiti mrtvoga kao Bog?«

— »Pa što onda vrijediš?«

— »Da trpim i molim, a Bog zna čemu trpljenje služi. (Čuju se božićna zvona i zvek trublje koja naviješta dolazak kralja). Čuješ li Mara? Božić! Dijete nam se rodilo... Molimo zajedno kao nekada davno. Ja sam uzela tvoju bol skupa s mojom. Ne plači. Uzmi tu knjigu i čitaj mi božićni oficij.«

Mara čita. Violaine je čvrsto privila dijete na grudi, sva je zanesena, sluša pjev anđela, trublje, zvona... Najednom krikne... i opet tišina.

— »Violaino, nešto se miče pod tvojom haljinom? Violaino, ona živi!...«

— »Mir, Mara. To je Božić, Dijete nam se rodilo... Javljam vam radost veliku...«

Mara uzme dijete izbezumljeno ga gleda. »Aubaine, moja, poznaješ li me? Ona živi... Ali, Violaino, što ovo hoće reći, ona je prije imala crne oči i sada su joj plave kao i tvoje?... A odakle ova kapljica mlijeka na njezinim usnama?

IV ČIN ima dvije verzije, jedna za knjigu, druga za scenu. Ovdje je sadržaj uzet iz obadvije).

U ranu zoru, nakon 8 godina, vraća se u Camberon stari Anne Vercors. Na rukama nosi još jedva živu Violainu. Našao ju je u jami gdje se kopa pjesak za crkvu sv. Justitije. Tamo ju je netko bacio...

III Scena. Jacques sjedi i gleda Violainu.

VIOLAINE pružajući ruku: Gdje sam i tko je tu?

JACQUES: U Monsanvierge, ja sam uza te. (stanka)

VIOLAINE (posebnim akcentom): Bonjour, Jacques! Jacques, da li se još srdiš na mene?

JACQUES: Rana još nije zarasla.

VIOLAINE: Sirota Jacques! A zar sam ja malo pretrpjela?

JACQUES: Tko te tjerao da gubavca poljubiš u usta?

VIOLAINE: Jacques! Reci brzo što mi imaš predbaciti, da to čim prije svrši, jer imamo još druge stvari razgovarati, a ja bih htjela još jedanput od tebe čuti tako drage riječi: Draga Violaine! slatka Violaine. Kratko je naime vrijeme što nam još preostaje.

JACQUES: Ja nemam što da kažem.

VIOLAINE: Dodaj bliže, zločesti! (On se približi postelji) Još bliže do mene. (Ona ga uhvati za ruku i privuče. On nespretno klekne uz nju). Jacques, moraš mi vjerovati. Kunem ti se pred Bogom koji nas gleda! Ja nisam bila ni u kakvom zlu s Pierre de Craon.

JACQUES: Zašto si ga, dakle, poljubila?

VIOLAINE: Ah, on je bio tako žalostan, a ja tako sretna!

JACQUES: Ja ti ne vjerujem. (Ona mu za čas stavi ruku na glavu).

VIOLAINE: Da li mi sada vjeruješ? (On pokrije lice haljinom i zajeca).

JACQUES: Ah, Violaino! Okrutna Violaino!

VIOLAINE: Ne, nikako okrutna, nego slatka, slatka Violaine!

JACQUES: Dakle je istina? Da, ja sam te jedini ljubio? (On joj da i drugu ruku).

VIOLAINE: Jacques, to je bilo zaista lijepo i mi bismo bili veoma sretni.

JACQUES: Ti si me okrutno prevarila!

VIOLAINE: Prevarila? Ne, onaj zlatni cvijet na mom boku nije lagao.

JACQUES: A što sam drugo mogao vjerovati, Violaine?

VIOLAINE: Da si ti vjerovao meni, tko zna ne bi li me to izliječilo?

JACQUES: Zar nisam morao vjerovati vlastitim očima?

VIOLAINE: To je istina. Ti si morao vjerovati svojim očima. To je tačno. Tko bi vjenčao jednu gubavku, ili jednu nevjernu? Ne trebaš se ništa kajati, Jacques. Tako je bolje.

JACQUES: Ti si znala da je Mara bila u mene zaljubljena?

VIOLAINE: Da, znala sam. Majka mi je kazala.

JACQUES: Tako je sve bilo udruženo proti mene.

VIOLAINE: Jacques, na svijetu ima već mnogo patnje. Vrijednije je ne biti svojevolumjni uzrok teške patnje drugih.

JACQUES: A što ćeš učiniti s mojom patnjom?

VIOLAINE: To je nešto drugo. Jacques, zar ti nije drago što si ovdje sa mnom?

JACQUES: Drago mi je, Violaine.

VIOLAINE: Gdje sam ja, tu nema patnje, tu je ustrpljivo trpljenje. (Stanka). Velika je patnja svijeta. Najteže je trpjeti a ne vidjeti smisao toga. Ali ono što drugi ne znaju, ja sam dobro naučila i htjela bih da i ti to znaš sa mnom. Jacques, zar nismo odveć dugo nas dvoje bili rastavljeni? Zar možemo to i dalje podnositi? Zar da nas još smrt rastavi? — Ono što je slabo treba da nestane, a ono treba da ostane što zna trpjeti. Blago onome koji trpi i koji zna smisao trpljenja. S time je moja uloga završena.

JACQUES: A moja tek počinje.

VIOLAINE: He, hoćeš li i ti ovu gorčku čašu iz koje sam ja pila?

JACQUES: Vidim da ću te izgubiti zauvijek!

VIOLAINE: Ma reci mi, kaklo izgubiti?

JACQUES: Ti umireš!

VIOLAINE: Jacques, shvati me! Čemu i najljepši miomiris u jednoj zatvorenoj posudi? Ne služi ničemu.

JACQUES: Tako je, Violaine.

VIOLAINE: Čemu više moje tijelo nego samo da skriva moje srce, da ga tek nazireš ispod ove bijedne vanjštine?

JACQUES: Ja sam bio okrutan i slijep!

VIOLAINE: Ja sam sada već sva skršena i miris se širi. Ti mi potpuno sve vjeruješ, jednostavno zato jer sam ti položila ruku na glavu.

JACQUES: Vjerujem. Ne sumnjam više.

VIOLAINE: I kaži mi gdje je uloga Pravde u svemu ovome? One Pravde o kojoj si ti tako uvjerenom govorio?

JACQUES: Nisam više u to uvjeren.

VIOLAINE: Ostavi Pravdu tamo gdje ona jest. Nije naša uloga da se na nju pozivamo i da je zahtijevamo.

JACQUES: Violaine, što si ti sve pretrpjela kroz ovih osam godina.

VIOLAINE: Ništa uzalud. Mnogo toga izgara na vatri srca koje gori.

JACQUES: Oslobođenje je blizu.

VIOLAINE: Blagoslovljena, dakle ruka koja me noću nedavno povela.

JACQUES: Koja ruka?

VIOLAINE: Kada sam išla tražiti hranu, ta ruka me mučke uhvatila za ruku i povela.

JACQUES: Gdje?

VIOLAINE: Tamo gdje me našao Pierre de Craon, ispod jedne velike hrpe pijeska. Bila sam zasuta punim kolicima pijeska. Tamo sigurno nisam sama dospjela?

JACQUES: Tko je to učinio?

VIOLAINE: Ne znam. Nije važno.

JACQUES: Što još od mene skrivaš?

VIOLAINE: Tako je. Nije više vrijeme da išta skrivam.

JACQUES: Govori, dakle, glasno.

VIOLAINE: Nije li ti baš nitko rekao da je tvoje dijete bilo mrtvo? To je bilo prošle godine kad si bio u Reimsu.

JACQUES: Mnogi su mi rekli. Mara se kune da je samo spavalo, i nisam nikada mogao iz nje izvući čitavu istinu. Kaže da je išla tebe tražiti.

VIOLAINE: To je istina. Ti imaš pravo da sve saznaš.

JACQUES: A što je išla kod tebe moliti?

VIOLAINE: Zar ti nisi opazio da oči tvoje kćerke više nisu iste kao prije?

JACQUES: One su sada plave kao tvoje.

VIOLAINE: To je bilo u božićnoj noći. — Da Jacques, to je istina, ona je bila mrtva. Njezino malo tijelo bilo je ukočeno i smrznuto. To je tako; i ja sam je cijelu noć držala u naručju.

JACQUES: Tko joj je, dakle, povratio život?

VIOLAINE: Sami Bog, i s Bogom vjera i očaj njezine majke.

JACQUES: Ali zar ti tu nisi ništa učinila?

VIOLAINE: O Jacques, samo tebi ću kazati jednu tajnu. Istina je, kad sam osjetila na mom tijelu ovo mrtvo tijelo, dijete od tvoje krvi, Jacques...

JACQUES: Ah, moja mala Aubaine!

VIOLAINE: Ti je mnogo voliš?

JACQUES: Nastavi.

VIOLAINE: Moje srce se steglo i mač me prostrijelio. Eto, dakle, ono što sam ja držala u naručju one božićne noći, jedno mrtvo dijete, bilo je sve što je preostalo od našeg roda. To je bilo sve što sam tvojega ikada posjedovala u mom životu. Slušala sam Maru koja mi je čitala oficij one Svete Noći: o Djetetu koje nam se rodilo, radosnu vijest. Ah, ne govori da po tebi nisam ništa spoznala! Ne govori da ne znam što znači zbog tebe trpjeti! I da ne znam za porodajne bolove žene koja daje život!

JACQUES: Nećeš valjda reći da je to dijete uistinu uskrsnulo?

VIOLAINE: Ono što ja znam jest, da je ono bilo mrtvo i da sam najednom osjetila kako se ta mala glavica miče! I ujedanput kao jedan dah život je iz mene proključao i moje mrtvačko tijelo se preporodilo. Ah, ja znam što su ta mala slijepa usta i ti neumoljivi zubići.

JACQUES: O Violaine! (Stanka. On se hoće dignuti ali slabašna Violaine ga čini da ostane sjedeći.)

VIOLAINE: Da li mi sada opraštaš?

JACQUES: O lukavosti ženska! Ah, ti si kći tvoje majke! Reci mi, zar ja tebi trebam oprostiti?

VIOLAINE: A kome, dakle?

JACQUES: Koja je ono ruka koja te nedavno noću uhvatila za ruku i graciozno povela?

VIOLAINE: Ne znam.

JACQUES: Znam što mi treba raditi.

VIOLAINE: Ti ne znaš ništa od svega toga, siromašna naivčino, ti žene uopće ne shvaćaš, i kako su one bijedne, zvjerske i tordoglave i kako znaju samo jedno. Ne raspravljaj s njom o ovome kao sa mnom. Da li je to bila samo njezina ruka? Ja o tome ne znam ništa. A ti još manje. I čemu da to saznaš? Čuvaj ono što imaš. Oprosti. A ti, zar nisi nikada ustrebao oproštenje...

Oko Violaine sjede njezin otac Anne Vercors, Pierre de Craon i Jacques Hury. Dolazi Mara pognute glave. Lomi se u sebi. Lomi se između tame i svijeta.

»Evo me! Što mi imate reći? Recite sve! Što mi imate predbaciti?... To je istina, ja sam je ubila. Ja sam je one noći uzela za ruku... i ja sam je bacila u jamu i izvrnula na nju kolicica pijeska... Jacques, ja sam ono nekada majci govorila jer sam strastveno željela da se udam za tebe, inače sam bila odlučila da se objesim na dan vašega vjenčanja. I Bog, koji gleda u dušu, dopustio je da je zahvati guba. A ti nisi prestao misliti na nju. Eto zato sam je ubila. Što mi je drugo preostajalo, ako sam htjela da bi onaj koga sam voljela bio potpuno moj, a ja potpuno njegova. — I tko ti je bio vjerniji, ja ili Violaine? Violaine, koja te je iznevjerila s nekakvim gubavcem, dopustivši sebi po Božjem nadahnuću kako ona kaže, da ga poljubi. Ja častim Boga. Ali neka on stoji gdje jest! Naš bijedni život je kratak. Neka nas pusti na miru! Zar sam ja kriva što sam te ljubila?... I zar sam mogla dopustiti da moj čovjek bude rasječen na dvoje, pola ovdje apola kod gubavke u Chevoche, i da mi dijete ima dvije majke, jednu tjelesnu i jednu duhovnu?...

Jacques, zašto mi ništa ne govoriš, zašto samo u zemlju gledaš? Ja sam tvoja žena. Ja sam počinila veliki zločin, jer sam ubila svoju sestru, ali proti tebi nisam sagriješila...«

Otac prekine mučnu šutnju: »Ne, Mara to ti nisi učinila, ti si bila opsjednuta od nekog drugog. Mara, dijete moje, ti trpiš i ja bih te htio utješiti. Ja sam se napokon vratio, i ja sam uvijek tvoj otac koji te uvijek ljubi. Mara, Violaine, moje drage dvije kćeri! Draga moja djeco u mom zagrljaju. Ja sam vas obe ljubio i vaša dva srca bila su jedno s mojim... Jacques, oprosti Mari!«

Jacques se digno i skupa s ocem stavi ruke na glavu Mari i Aubaini:
»Violaine ti oprašta, a radi nje ti i ja opraštam. Okrutna ženo, Violaine je ona koja nas drži zajedno.«

»Oče, oče — krikne Mara — moje dijete je bilo mrtvo i ona ga je oživila.«

»Mara me ipak ljubi — prihvati Violaine — ono dijete koje mi je dala, ono dijete koje se rodilo na mojim rukama. Ah! veliki Bože... Za mene je sad svršeno i ja odlazim onamo. A kada dođe red na tebe, Jacques, i kad tebi zaškrpiš i otvore se velika vrata, ja ću te čekati s one strane.«

Sa zvonika Monsanviierge zvoní Angelus. Anne Vercors moli:

»ANĐEO GOSPODNJI NAVIJESTIO MARIJI, I ONA JE ZAČELA PO DUHU SVETOMU. Vidjela je svu bol svijeta oko sebe. Crkvu raskolom raspiovljenu na dvoje, Francuska za koju je Jeanne d'Arc bila živa spaljena. Eto zašto je ona poljubila gubavca u usta dobro znajući što čini.

EVO SLUŽBENICE GOSPODNJE. Ona je sve spasila. Jacques, ti nisi izgubljen, ni Mara nije izgubljena ako to hoće, a Aubaine živi! Ništa nije propalo, ni Francuska nije propala, i evo sa zemlje se pobjedonosno prema nebu uzdiže nada i blagoslov! Papa je u Rimu, kralj na svom prijestolju. O Violaine, čedo milosti... Zar je cilj našeg života ovdje živjeti? Zar su noge Božje djece prikovane uz ovu bijednu zemlju? Nije nam ovdje živjeti, nego umirati! Nije nam križ tesati nego se na nj popeti i veselo žrtvovati ono što imamo. U tome je veselje, u tome je sloboda, tu je milost, tu je vječna mladost... Što vrijedi ovaj svijet naprama životu? A čemu život ako ne da služi i da se dariva?... Eto zašto je Violaine tako spremno slijedila ruku koja je uhvatila njezinu.

I RIJEČ JE TIJELOM POSTALA I PREBIVALA MEĐU NAMA.

JACQUES: O moja zaručnice, cvijećem urešena...

VIOLAINE: Kako je lijepo živjeti! (sasvim tiho i vrlo toplo) i kako je beskrajna slava Božja!

JACQUES: Živi i ostani s nama!

VIOLAINE: Ali je isto tako lijepo i umrijeti! Sada kad je sve dobro svršeno i kad se nad nama polako spušta mrak kao gusta hladovina. (Stanka, tišina.)

ANNE VERCORS: Ona više ne govori.

JACQUES: Uzmite je! Ona je vaša. Ponesite je gdje vam je ona rekla. Onu ne želi da je ja više diram. Nježno, molim vas, veoma nježno!

Otac ponese Violainu pokopati u sklonište za siromaha pred vratima Monsanviierge. Pod glavu joj je stavio malo zemlje što je donio iz Jeruzalema a u ruku ljiljan.

Violaine nije plod fantazije, imaginarno biće, kršćanstvu nepoznato. Ona se rodila na Kalvariji gdje je tekla krv iz rana i iz kopljem otvorenog srca Bogočovjeka. Kršćanska ljubav je lijek svijeta kao što je grijeh bol svijeta. Grijeh je stvorio bezbroj duhovnih gubavaca i more bijede i patnje, a ljubav koja se napaja na misteriju Golgote liječila je svijet u Crkvi katakomba, pustinja, apostola i otaca Evrope u redovima za njegu bolesnika i otkup robova, u misionarima i altruistima rasijanim od kraja do kraja zemlje, u Franji Asiškom i Vinku Paulskom, u Damjanu Deveusteru i Maksimilijanu Kolbeu, i u svim znanim i nepoznatim Violainama i Veronikama. Svijet bio propao, kad bi njih nestalo.

Paul Claudel nije napisao raspravu o trpljenju. To nije uspjelo ni najvećim filozofima i teolozima. To nije učinio ni Isus. Isus je taj problem riješio tako da je uzeo križ i po njemu spasio svijet. Claudel nam je mjesto rasprave oživio jedan lik koji uzima svoj križ i noseći ga predano spasava svijet. Poslije Kalvarije križ nije prokletstvo nego blagoslov. Blaženi koji trpe.

PAVAO ŽANIĆ